

פרד"ס לשולחן שבת

אוצרות גנוזים מגאונותם וחדירותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גלין 313 - שנה ו' - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת שלח תש"פ

האם בחטא המרגלים עברו רוב שנותיו של יהושע

ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג טז) ופרש"י, התפלל עליו י'ה' ושיערך מעצת מרגלים. והיינו שחשש משה שיהושע יחטא עם שאר המרגלים, לכן הוסיף לו י"ד לשמו, די-ה יושיעו מעצתם.

וילה"ק, הא קייל כיון שעברו רוב שנותיו של אדם בלא חטא לא יחטא עוד. והנה יהושע מת בגיל מאה ועשר והיה זה אחר י"ד שנים של כיבוש וחלוקת הארץ, ומעתה צא וחשב שבמדבר היה מ' שנה ובא"י עוד י"ד שנה ומת בן מאה ועשר, וממילא בתחילת שהותם במדבר בזמן חטא המרגלים היה יהושע בן נ"ו (שכך הוא החשבון ק"י פחות נ"ד), והיה אז כבר אחר רוב שנותיו, שרוב שנותיו מק"י הם נ"ו, וכיון שלא חטא תו לא יחטא, ומדוע הוצרך לשמירה מיוחדת מהקב"ה.

ונראה לתרץ, ע"פ המבואר בחז"ל שיהושע היה צריך לחיות ק"כ שנה, אך כיון שהתעצל בכיבוש א"י פחתו לו י' שנים וחי רק עד ק"י. ונמצא שבזמן המרגלים אכן היו קצובות לו ק"כ שנה, ומתוכם אכן לא חשיב שעברו רוב שנותיו, דרוב שנים מק"כ זה ס"א ויהושע היה רק בן נ"ו, לכן הוצרך שמירה מיוחדת דלא שייך אצלו כלל זה דכיון שעברו כו'.

עוד י"ל, שאף אם מעיקרא נגזר עליו רק ק"י שנה ואכן נ"ו הם רוב שנותיו, מ"מ כלל זה דכיון שעברו כו' לא היה שייך התם, כיון דקיי"ל דאע"פ ששלוחי מצוה אין ניוזקין מ"מ במקום דשכיח הזיקא אין להם הצלה, ה"ה כאן במרגלים יש להגדיר כוונתם ורצונם כלדבר סרה על א"י וממילא הוי כשכיח הזיקא, לכן אף מי שעברו רוב שנותיו צריך להשגחה מיוחדת מהקב"ה.

מקרי דרדקי (אות שי"ג)

אימתי קראו למקום אשכול ועל שם מה נקרא כך

ויבאו עד נחל אשכול כו' ולמקום ההוא קרא אשכול על אודות האשכול אשר כרתו משם בני (יג כג-כד) יש להקשות מאחר ונקרא המקום נחל אשכול על אודות האשכול אשר כרתו, אזי רק אחר שהגיעו וכרתו נקרא כך המקום וכיצד תחילה נאמר ויבאו עד נחל אשכול, הרי כשהגיעו עדיין לא לקחו אשכול ועדיין לא נקרא בשם נחל אשכול.

עוד יש להקשות, מדוע תחילה כתיב "ויבאו עד נחל אשכול" חסר וא"ו, ואח"כ כתיב "ולמקום ההוא קרא אשכול" מלא וא"ו.

ונראה לומר, שהנה בכמה מקומות בתורה מצינו שמילה הכתובה חסר היא לשון יחיד, ומילה הכתובה מלא היא לשון רבים. דוגמא לזה בגמ' סוכה (ו): 'בסכת' 'בסכת' 'בסכות' הרי כאן ארבע, ש'בסכת' חסר משמעה אחת, ו'סכות' מלא משמעה שתיים. וכן בגמ' זבחים (טז): 'קרנת' 'קרנת' 'קרנות' הרי כאן ארבע.

וע"פ רעיון זה יש לפרש אף כאן שמילת 'אשכול' חסר משמעה לשון יחיד, ומילת 'אשכול' מלא משמעה לשון רבים. ומעתה אפשר לומר שמקום זה היה נקרא 'נחל אשכול' על שם אדם

ששמו 'אשכול', וכדמצינו "ענר ואשכול וממרא" (בראשית יד - כד) ולא ע"ש האשכול שלקחו המרגלים. אך אח"כ כשהגיעו המרגלים ולקחו אשכול ענבים וקראו למקום ע"ש האשכול, הרי שנהיו ב' סיבות לקראו למקום 'אשכול' א. ע"ש האדם הנקרא אשכול. ב. ע"ש האשכול שלקחו.

ומעתה נבוא אל המכוון, שתחילה נאמר "ויבאו עד נחל אשכול", וכדין נאמר כך מפני שכבר קודם בואם נקרא המקום כך ע"ש אדם ששמו 'אשכול', ולכן כתיב 'אשכול' חסר להורות לשון יחיד דהיה רק סיבה אחת לקראו למקום כך. וממשיך קרא דאחר שלקחו אשכול ענבים "למקום ההוא קרא אשכול על שם האשכול אשר כרתו משם" והיינו שאחר שכרתו האשכול קרא למקום אשכול מלא להורות לשון רבים, שקראו למקום אשכול אף ע"ש האשכול שכרתו. כל זה אמר הגר"א.

ועפ"ז יש לפרש מקום נוסף שקשה בו הכי, שמצינו אצל יעקב אבינו "ועקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על כן קרא שם המקום סכות". וקשה דאם אחר שהיה שם יעקב קרא שם המקום 'סכות', כיצד נאמר כבר קודם הגעתו "ויסע יעקב סכתה" הא עדיין לא נקרא סכות. עו"ק מדוע כתיב "סכתה" חסר "וסכות" מלא.

ולמתבאר כעת את שפיר, שאותו מקום שנסע אליו יעקב היה נקרא "סכת" עוד קודם הגעתו ולכן שייך לומר "ויסע יעקב סכתה" לשון יחיד, ורק שאחר שהיה שם יעקב ועשה סכות למקנהו הרי שיש טעם נוסף לקראו למקום "וסכות", ולכן כתיב "על כן קרא שם המקום סכות" מלא דהוא כלשון רבים ללמד שיש ב' טעמים.

קול דודי (ביישוביץ - קוני' קול יהודה עמ' 28)

המו"מ בין המרגלים לכלב לגבי ארץ אוכלת יושביה

ארץ אוכלת יושביה היא (יג לב) פרש"י שאמרו שבכל מקום שעברו מצאו את הכנענים קוברים את מתיהם. ואיתא בהמשך הפרשה שכלב אמר "סר צילם מעליהם" (יג טז), ופרש"י שכלב דחה את דברי המרגלים ואמר שבאותו היום מת איוב שהיה מגן עליהם ומקורו בגמ' סוטה (לה).

ובפשטות הכונה שבא כלב לתקן מה שקלקלו המרגלים שאמרו ארץ אוכלת יושביה, ודחה כלב את דבריהם ואמר שבאותו היום מת איוב. ותמוה כיצד דחה בכך את דבריהם, הרי סו"ס בכל מקום שהלכו מצאו שקוברים מתיהם ומה תשובה השיב באומרם שמת איוב.

ונראה לפרש ע"פ מה שכתב המדרש שהיה מנהג לכנענים שכשהיו מתים להם מתים לא היו קוברים אותם תיכף ומיד, אלא היו ממתינים עד שימות אדם גדול אצלם ואז קוברים את כולם יחד, ועושים הם כך מפני שמאמינים הם שע"י שקוברים אותם ביחד יכנסו כל המתים לגן עדן בזכות הגדול שמת ונקבר עמהם. והשתא יש לפרש בקל מה השיב כלב על טענת המרגלים, שהמרגלים טענו ארץ אוכלת יושביה וטענו זאת מפני שראו

הרבה לוויית באותו היום, ועל כך השיב להם כלב כהוגן שאי"ז נכון שכל אלו מתו ביום אחד, אלא מתו במשך תקופה ארוכה, ורק שבאותו היום מת איוב שהיה אדם גדול אצלם ומכיון שכך קברו באותו יום אף את שאר המתים שמתו קודם, ולכן ראו הרבה לויות, אך אי"ז ארץ אוכלת יושביה.

אוצר י"ד החיים
(מהדו"ח פר' שלח)

הוכחה שהיה ליהושע בן נון כמה בנות

ויהושע בן נון (יד ו) איתא בגמ' מגילה (יד): אמר ר' נחמן חולדה מבני בניו של יהושע היתה. ופריך ומי הוה ליה זרעא ליהושע, והא כתיב נון בנו יהושע בנו (ד"ה א ז-כז). ומשני בני לא הוי ליה אבל בנתיה הוי ליה. ע"כ.

ומשמע שהיו לו כמה בנות, דכתיב 'בנתיה הוי ליה' ולא כתיב בת היתה לו. וקשה מנין שהיה לו כמה בנות שמא היתה לו רק בת אחת, שהרי ההכרח שהיו לו בנות זה מדאמרינן שחולדה הייתה מזרעו, ולזה הרי מספיק שתהיה לו בת אחת, ומה הכרח הגמ' שהיו לו כמה בנות.

ויש לומר, ובהקדם איתא בגמ' עירובין (סג): אמר ר' אבא בר פפא, לא נענש יהושע אלא על שביטל לישראל לילה אחד מפריה ורביה, לכך הלך ערירי בלא בנים. והיינו באותו לילה שנלחמו ובא אליו המלאך, עיי"ש. ויש להקשות, דהלא מדותיו של הקב"ה הם מידה כנגד מידה, וא"כ מאחר ויהושע ביטל את ישראל ממצות פו"ר אזי המידה כנגד מידה היא שיהושע ילך מן העולם בלא לקיים מצות פו"ר, וממילא יכל הקב"ה ליתן ליהושע בן אחד כדי שלא יתקיימו בו דברי הגמ' בב"ב (קטז). שכל מי שאינו מניח בן לירשו הקב"ה ממלא עליו עברה, ועדיין לא היה מקיים בכך פו"ר, דנפסק (שו"ע אה"ע סי' א') דהמצוה היא בבן ובת, וכך ימצא שנענש יהושע כנגד מידה ולא יותר מכך.

ועל כן מוכרחים לומר שבאותו הלילה שביטל את ישראל מפו"ר כשבא אליו המלאך היתה לו כבר בת, ומעתה אם ינתן לו בן הרי שיקיים פו"ר, ולכן לא ינתן לו בן ואז מידה כנגד מידה לא קיים פריה ורביה.

והנה אח"כ נשא יהושע את רחב הזונה והיתה לו ממנה בת, וכפי שמבואר בגמ' במגילה שחולדה יצאה מרחב ויהושע. ונמצא א"כ שבהכרח היה ליהושע כמה בנות, האחת היתה לו בעת שביטל את ישראל מפו"ר, דאם לא היתה לו אז בת היה הקב"ה נותן לו בן אחד כנ"ל, ובת נוספת היתה לו מרחב שממנה יצאה חולדה.

ומיושב היטב מה שמסיקה הגמ' דהיו ליהושע כמה בנות, דבהכרח היתה לו יותר מבת אחת.

עטרת צבי (לבוש תקס"ד) (מגילה יד)

הקשר בין המקושש לבדיקת חמץ

וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת (טו לב) איתא מדרש פליאה, וימצאו איש מקושש עצים מכאן לבדיקת חמץ מן התורה. ופלא.

ונראה לפרש שהנה בגמ' ריש פסחים פרש"י הטעם לבדיקת חמץ משום בל יראה, והקשו תוס' שהרי מן התורה בביטול בעלמא סגי כדי לא לעבור בבל יראה, ומדוע צריך בדיקה בשביל זה הרי ע"י הביטול אין החמץ שלו ולא עובר בבל יראה, ותירץ תוס' שהבדיקה היא כי חיישינן שמא יבוא לאוכלה, עוד תירץ תוס' דכיון שהחמירה תורה כ"כ בחמץ בפסח עד כדי שאמרה בו בל יראה, החמירו חכמים לעשות סייג שצריך לבדוק ולבערו כדי

שלא יבוא לאוכלו, מבואר בזה שהחמירה תורה כ"כ כדי לעשות סייג והרחקה,

והנה אצל המקושש נאמר בחז"ל שנתכוון לשם שמים כדי שלא יהיה חילול שבת קל ונמאס בעיני העם, ולכן הסכים למסור את נפשו על כך להראות להם גודל עוון ועונש המחלל את השבת.

ועפי"ז מובנים היטב דברי המדרש, שכך אמרו חז"ל, "וימצאו איש מקושש עצים" והרי כונתו היתה רק כדי לעשות סייג והרחקה לכל העם לבל יעלה בדעתם לחלל שבת, וראיה לכך שעושים סייגים והרחקות לתורה כדי שלא יעברו על דבריה, ומכאן למדו חז"ל ראייה לבדיקת חמץ מן התורה, כלומר שמכך מוכח לעשות סייג והרחקה ולכן עשו סייג והרחקה לחמץ שיש לבדוק ולבערו.

אבני שי"ש

מה ההכרח שלא גילתה תורה שמו של צלפחד ע"י גז"ש

ויהיו בני במדבר וימצאו איש מקושש וגו' (טו לב) בילקוט שמעוני (רמז תשמ) איתא, אמר ר' שמעון אי אפשר לומר מקושש זה צלפחד כו'. ועוד איתא אח"כ "וימצאו איש" - איש אחד.

ונראה לפרש דמדמקושש היה איש אחד, מוכח שא"א לומר שמקושש זה צלפחד, וכדלהלן.

איתא בגמ' שבת (צו) מקושש זה צלפחד. וילפי' ליה בגז"ש דכתיב במקושש 'ויהיו בני במדבר', וכתיב אצל בנות צלפחד "אבינו מת במדבר" דברי ר' עקיבא. אמר לו ר' יהודה בן בתירה, עקיבא בין כך ובין כך אתה ליתן את הדין, אם כדברך התורה כיסתו ואתה מגלה אותו, ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק.

ואיתא עוד בילקוט שמעוני (פר' קרח עה"פ דתן ואבירם), שמאיתיים וחמישים איש שהיו עם קרח הם אליצור בן שדיאור וחבריו, ואע"פ שהכתוב לא פירטן מ"מ נתן בהם סימנים, דכתב אצל קרח שהיו הר"ג אנשים "נשיאי העדה קריאי מועד אנשי שם", ונאמר להלן "קריאי העדה נשיאי מטות אבותם כו'", הרי שהכתוב לא גילה מי היו האנשים שעם קרח ובמדרש מגלה מי היו ע"י הגז"ש ד"קריאי העדה". ויש להקשות בזה כדברי ריב"ב, דאם התורה כיסתה שמותם כיצד המדרש מגלה מי הם ע"י הגז"ש.

אך אי"ז קשה, דהניחא אצל צלפחד שהיה אדם אחד אם רצתה תורה לגלותו היתה כותבת בפירוש 'צלפחד' ולא כותבת גז"ש ד'במדבר במדבר' ובהכרח כיסתו, משא"כ אצל ר"ג אנשים שעם קרח אין לומר שאם היתה תורה רוצה לפרטם היתה מפרטת מאיתיים חמישים שמות, אלא התורה גילתה שמותם ע"י גז"ש, וא"כ אדרבא התורה לא רצתה להסתירם אלא שלא רצתה לכתוב ר"ג שמות לכן רמזה לזה בגז"ה"כ, אך אצל צלפחד מנדרמו ולא פרשו בהכרח רצה להסתירו, וזה שאמר ריב"ב לר"ע.

והשתא אתי שפיר מה שאיתא בילקוט שהמקושש אינו צלפחד, וסמין ליה שהיה איש אחד, דמדהיה רק איש אחד ולא כתבה תורה שמו בהכרח שלא היה הוא צלפחד. ואין לומר שרמזה שמו ע"י הגז"ש ד'במדבר במדבר', דמאחר והיה רק איש אחד עדיף לכתוב שמו מלכתוב ב' פעמים, דהניחא אצל ר"ג אנשים לא כתבה תורה שמותם אלא ע"י גז"ש בקיצור, אך כאן אין לומר שהגז"ש היא לגלות שמו בקיצור דאי"ז קיצור משמו, לכן בהכרח שהמקושש אינו צלפחד.

אהל יעקב (תעט-שבת צו. ד"ה ואגב זה)